

**Co-funded by
the European Union**

**AKTYWIZUJĄCY SCENARIUSZ LEKCJI
opracowany w ramach projektu**

„INNOWACJE W EDUKACJI SZKOLNEJ”

Temat lekcji:

**Jak sprawdzić źródło informacji? Praktyczne narzędzia i strategie
weryfikacji
(Ocena wiarygodności materiałów medialnych i autorów)**

1. Cele lekcji

Uczeń:

- rozumie, dlaczego sprawdzanie źródła jest kluczowe w walce z dezinformacją,
- potrafi wskazać cechy wiarygodnego i niewiarygodnego źródła informacji,
- zna praktyczne narzędzia do weryfikacji treści w internecie (PL, CZ, SK, UE),
- ćwiczy analizę źródeł na konkretnych przykładach,
- rozwija umiejętność krytycznego myślenia i podejmowania świadomych decyzji.

2. Grupa docelowa

Uczniowie szkół podstawowych

3. Metody nauczania

- Burza mózgów
- Mini-wykład
- Praca w grupach
- Dyskusja moderowana
- Ćwiczenie praktyczne z tabelą analizy źródła

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

4. Pomoce dydaktyczne / źródła

- Rzutnik lub tablica interaktywna
- Karty z nagłówkami/newsami z internetu (2 rzetelne, 2 wątpliwe)
- Infografika: „5 pytań do źródła” (Kto? Co? Skąd? Kiedy? Dlaczego?)
- Lista narzędzi fact-checkingowych:
 - Polska: Demagog.org.pl, Konkret24
 - Czechy: Manipulatoři.cz, Demagog.cz
 - Słowacja: Demagog.sk, Infosecurity.sk
 - UE: EUvsDisinfo.eu, EDMO.eu

5. Przebieg lekcji (45 min)

1. Wprowadzenie – czy każdemu źródłu można ufać? (5 min)

Forma: burza mózgów + krótkie dopowiedzenie nauczyciela

Przebieg:

Nauczyciel inicjuje rozmowę, zadając pytania pobudzające do refleksji:

- Czy każda informacja w internecie jest prawdziwa i sprawdzona?
- Czy popularność strony lub liczba polubień sprawia, że źródło jest wiarygodne?
- Czy fakt, że wiadomość jest w gazecie, telewizji albo na portalu społecznościowym, oznacza, że możemy jej bezkrytycznie zaufać?
- Jak często autorzy informacji podają swoje dane, źródła faktów, linki do badań czy oficjalnych dokumentów?

Uczniowie podają swoje skojarzenia i doświadczenia (np. sytuacje, w których trafili na fałszywą lub wątpliwą informację). Nauczyciel zapisuje je na tablicy, tworząc listę potencjalnych „cech wiarygodnego” i „podejrzanego” źródła.

Informacje merytoryczne (dla nauczyciela lub do przekazania klasie):

Nie wszystkie źródła informacji są wiarygodne. Istnieją podstawowe kryteria, które pomagają ocenić ich rzetelność:

1. Autor i odpowiedzialność za treść:

Co-funded by the European Union

- Rzetelne źródło jest podpisane imieniem i nazwiskiem autora lub wskazuje instytucję, która bierze odpowiedzialność za publikację.
- Brak podpisu lub anonimowy autor może oznaczać, że ktoś nie chce być rozpoznany, bo treść jest niewiarygodna.

2. Dowody i fakty:

- Prawdziwe informacje mają potwierdzenie w dokumentach, badaniach naukowych, statystykach lub cytatach z ekspertów.
- Fałszywe źródła często powołują się na „tajne dokumenty”, „anonimowych informatorów” lub używają słów typu „wszyscy wiedzą, że...”.

3. Możliwość weryfikacji:

- Rzetelne wiadomości można potwierdzić w innych niezależnych mediach lub na stronach oficjalnych instytucji (np. ministerstw, organizacji międzynarodowych).
- Jeśli tylko jedna strona podaje szokującą informację, a nikt inny jej nie potwierdza – to sygnał ostrzegawczy.

4. Styl i język przekazu:

- Źródła profesjonalne używają rzeczowego, neutralnego języka.
- Fałszywe źródła często stosują emocjonalne nagłówki, krzykliwe słowa, wielkie litery, wykrzykniki („Szok!”, „Katastrofa!”, „Musisz to zobaczyć!”).

5. Cel publikacji:

- Wiarygodne źródła informują i edukują.
- Wątpliwe źródła często chcą jedynie wzbudzić emocje, sprzedać produkt, zdobyć kliknięcia lub wywołać chaos i nieufność.

2. Definicje i przykłady (10 min)

Forma: mini-wykład + quiz ustny

Definicje (do omówienia z uczniami):

1. Źródło informacji

To osoba, instytucja, medium (np. gazeta, portal internetowy, organizacja), które przekazuje wiadomość. Źródło może być:

- **pierwotne** – np. raport naukowy, oficjalny komunikat urzędu, wywiad z ekspertem,

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

- **wtórne** – np. artykuł w gazecie opierający się na cudzym raporcie lub plotka powtarzana w mediach społecznościowych.

Dlaczego ważne: znając źródło, wiemy, kto odpowiada za treść i możemy ocenić jego rzetelność.

2. Wiarygodne źródło

To takie, które:

- jest podpisane imieniem, nazwiskiem lub nazwą instytucji,
- podaje fakty oparte na dowodach (dokumentach, badaniach, statystykach),
- jest sprawdzalne – inne niezależne źródła potwierdzają tę samą informację,
- działa transparentnie, bez ukrywania autora czy celu publikacji,
- nie manipuluje emocjami, a przedstawia informacje rzeczowo i neutralnie.

Przykłady: strona Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), oficjalne komunikaty ministerstw, portale fact-checkingowe.

3. Podejrzane źródło

Charakteryzuje się:

- anonimowym autorem lub brakiem danych o twórcy,
- odwoływaniem się do „tajnych dokumentów” czy „znajomych ekspertów”, bez dowodów,
- sensacyjnym językiem pełnym emocji, wykrzykników, dramatycznych słów,
- brakiem możliwości zweryfikowania treści w innych mediach,
- częstym publikowaniem teorii spiskowych lub niesprawdzonych plotek.

Sygnal ostrzegawczy: jeśli coś wydaje się zbyt szokujące, by było prawdziwe, a nikt inny o tym nie informuje – warto to sprawdzić.

4. Fact-checking

Proces sprawdzania prawdziwości informacji przy pomocy:

- niezależnych portali weryfikujących fakty (np. Demagog, EUvsDisinfo, Manipulátoři.cz, Demagog.sk),
- oficjalnych stron instytucji (np. WHO, Eurostat, Komisja Europejska),

**Co-funded by
the European Union**

- o raportów naukowych, baz danych, rzetelnych mediów.
Cel: oddzielić prawdę od fałszu, zatrzymać rozprzestrzenianie się fake newsów.

Przykłady do quizu ustnego:

Nauczyciel czyta przykłady, uczniowie decydują: „**źródło wiarygodne czy podejrzane?**” i uzasadniają wybór.

1. **Prawdziwe:** „WHO opublikowało raport o skuteczności szczepień – dostępny na oficjalnej stronie organizacji.”
 - o *Dlaczego wiarygodne:* podpisana instytucja, dokument dostępny publicznie, potwierdzony przez inne źródła.
2. **Podejrzane:** „Anonimowy lekarz ujawnia, że szczepionki są trucizną – rządy ukrywają prawdę!”
 - o *Dlaczego podejrzane:* brak danych o autorze, emocjonalny ton, brak dowodów, sprzeczne z ustaleniami nauki.
3. **Prawdziwe:** „Eurostat publikuje dane o inflacji w krajach UE – raport dostępny online.”
 - o *Dlaczego wiarygodne:* oficjalna instytucja UE, dostępne publiczne dane statystyczne.
4. **Podejrzane:** „Tajne dokumenty z internetu dowodzą, że UE chce zlikwidować gotówkę w 2025 r.”
 - o *Dlaczego podejrzane:* brak źródła, niezweryfikowane informacje, powoływanie się na „tajne” materiały bez potwierdzenia.

3. Ćwiczenie – sprawdzamy źródła (15 min)

Cel ćwiczenia

- Uświadomienie uczniom, że nie każdej informacji w sieci można ufać.
- Nauczenie praktycznych kroków analizy źródła wiadomości, aby odróżnić rzetelne treści od potencjalnych fake newsów.
- Rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia, pracy w grupie oraz korzystania z dostępnych narzędzi fact-checkingowych.

Przebieg ćwiczenia

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

1. Podział grup i przygotowanie materiałów (2 min)

- Uczniowie dzielą się na grupy 3–5 osobowe.
- Każda grupa otrzymuje 4 wydruki lub zrzuty ekranu wiadomości:
 - 2 z rzetelnych źródeł (np. WHO, Komisja Europejska, portale fact-checkingowe, duże agencje prasowe).
 - 2 z wątpliwych lub niezweryfikowanych źródeł (blogi, anonimowe posty w social mediach, „sensacyjne przecieki”).
- W zestawach znajdują się różne formy: nagłówek artykułu, fragment posta na Facebooku, tweet, wiadomość z komunikatora, miniatura filmiku z YouTube.

Zestaw wiadomości do pracy w grupach

1. Rzetelne źródła (prawdziwe, potwierdzone informacje)

A. Nagłówek artykułu z portalu informacyjnego

„WHO: Dzieci powinny bawić się na świeżym powietrzu co najmniej godzinę dziennie”

(Artykuł opublikowany na oficjalnej stronie WHO, potwierdzony badaniami lekarzy)

Miniatura: zdjęcie dzieci grających w piłkę na boisku.

B. Fragment posta z Facebooka Ministerstwa Zdrowia

„W tym tygodniu w wielu szkołach rozpoczęły się darmowe badania wzroku dla uczniów.

Jeśli chcesz, aby Twoja szkoła wzięła udział, sprawdź szczegóły tutaj: [link]”

Miniatura: zdjęcie pielęgniarki badającej wzrok ucznia.

2. Wątpliwe lub niezweryfikowane źródła

C. Tweet anonimowego użytkownika

„Słyszałem, że od przyszłego miesiąca wszystkie szkoły w Polsce będą mieć lekcje zaczynające się o 10:00! Nauczyciel mi powiedział, że to już pewne!”

(Brak linku do potwierdzenia, brak źródła informacji)

Miniatura: ikona budzika i łóżka.

D. Wiadomość z komunikatora

„Mój kolega widział w parku lisa, który nosił... okulary! 🐾👓 To musi być zwierzę z cyrku, które uciekło!”

(Brak zdjęcia, historia brzmi jak żart lub bajka)

Miniatura: obrazek lisa w okularach (rysunek, nieprawdziwe zdjęcie).

Formy w zestawie

- Nagłówek artykułu (WHO)

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

- **Post na Facebooku** (Ministerstwo Zdrowia)
- **Tweet** (anonimowy użytkownik)
- **Wiadomość z komunikatora** (prywatna wiadomość w stylu WhatsApp/Messenger)

Instrukcja dla grup

1. Przeczytajcie wszystkie 4 wiadomości.
2. Wybierzcie te, które **wydają się prawdziwe** i te, które **mogą być wymyślone lub przesadzone**.
3. Zaznaczcie w tabeli:
 - Jakie są źródła informacji?
 - Czy są dowody (zdjęcia, linki, badania)?
 - Czy brzmi to jak coś, co mogłoby się zdarzyć naprawdę?

Karta analizy wiadomości

Treść wiadomości	Prawdziwa czy fałszywa? (zaznacz ✓)	Dlaczego tak uważasz? (np. jest źródło, brzmi jak bajka)	Skąd pochodzi ta wiadomość? (np. WHO, blog, znajomy)	Czy są dowody? (zdjęcie, link, badania)
	☐ Prawdziwa ☐ Fałszywa			
	☐ Prawdziwa ☐ Fałszywa			
	☐ Prawdziwa ☐ Fałszywa			
	☐ Prawdziwa ☐ Fałszywa			

Instrukcja dla uczniów

1. Przeczytaj uważnie każdą z 4 wiadomości.
2. Zaznacz w tabeli, czy Twoim zdaniem jest prawdziwa czy fałszywa.
3. Napisz, dlaczego tak uważasz.

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

4. Sprawdź, skąd pochodzi ta wiadomość.
5. Zastanów się, czy są dowody, które ją potwierdzają.

4. Prezentacja i omówienie wyników (3 min)

- Każda grupa wybiera 1 przykład wiarygodny i 1 wątpliwy, uzasadniając wybór.
- Nauczyciel zapisuje na tablicy najczęściej wymieniane sygnały ostrzegawcze, np.:
 - brak autora, brak dowodów, sensacyjny ton, brak potwierdzenia w innych źródłach, dziwny adres strony.
- Uczniowie wspólnie tworzą mini-listę „Jak sprawdzić źródło w 3 krokach”.

Podsumowanie nauczyciela:

- Wiarygodne źródło jest podpisane, poparte faktami, potwierdzone w różnych miejscach.
- Podejrzane wiadomości często są anonimowe, emocjonalne, bez dowodów i występują tylko w jednym kanale.
- Sprawdzenie autora i źródeł to pierwsza tarcza obronna przed fake newsami.
- Warto korzystać z narzędzi fact-checkingowych (Demagog, Manipulatoři.cz, Demagog.sk, EUvsDisinfo, EDMO), aby upewnić się, czy dana wiadomość jest prawdziwa.

4. Dyskusja – Czy łatwo sprawdzić, kto jest autorem informacji? (8 min)

Cel dyskusji:

- Uświadomienie uczniom, że autorstwo informacji jest jednym z kluczowych elementów jej wiarygodności.
- Zrozumienie, dlaczego w internecie tak wiele treści jest anonimowych i jak to wpływa na ich ocenę.
- Zapoznanie z podstawowymi strategiami i narzędziami, które pomagają w weryfikacji autorów wiadomości.

Pytania do uczniów:

1. Dlaczego w internecie jest tyle anonimowych informacji?
 - Czy anonimowość ułatwia publikowanie kłamstw bez konsekwencji?

Co-funded by the European Union

- Czy są sytuacje, w których anonimowość jest uzasadniona (np. ochrona źródła w dziennikarstwie śledczym)?
- 2. Czy duża liczba udostępnień oznacza, że źródło jest wiarygodne?
 - Czy „popularne” zawsze znaczy „prawdziwe”?
 - Czy można zmanipulować liczbę polubień, komentarzy i udostępnień? (np. boty, fałszywe konta).
- 3. Jakie elementy strony lub artykułu budzą Wasze zaufanie, a jakie podejrzania?
 - Zaufanie: imię i nazwisko autora, link do źródła, dane kontaktowe, powołanie się na badania, uznana redakcja.
 - Podejrzania: brak autora, ogólne „eksperci twierdzą”, literówki, sensacyjne nagłówki, nieznana domena strony.
- 4. Jakie narzędzia mogą pomóc w weryfikacji informacji?
 - Portale fact-checkingowe (Demagog.org.pl, Manipulatoři.cz, Demagog.sk, EUvsDisinfo.eu).
 - Wyszukiwarka obrazów (Google Grafika, TinEye) – sprawdzenie, czy zdjęcie nie jest użyte w innym kontekście.
 - Oficjalne strony organizacji (WHO, Komisja Europejska, ministerstwa).
 - Sprawdzenie autora w wyszukiwarkach – czy jest dziennikarzem, ekspertem, czy anonimowym kontem.

Dodatkowe pytania pogłębiające dyskusję:

- Czy zdarzyło się Wam udostępnić coś bez sprawdzenia autora?
- Czy anonimowy wpis na forach lub mediach społecznościowych powinien być traktowany poważnie, jeśli nie ma źródeł?
- Jak łatwo podrobić wiarygodnie wyglądającą stronę lub profil w sieci?

Wnioski nauczyciela (rozszerzone):

- Brak autora lub nieznane źródło to pierwszy sygnał ostrzegawczy, że treść może być fałszywa.
- Popularność posta, liczba polubień i udostępnień nie są dowodem prawdy – te wskaźniki można kupić lub sztucznie wygenerować.

**Co-funded by
the European Union**

- Sprawdzenie autora i źródła jest jednym z najprostszych sposobów ochrony przed dezinformacją.
- Narzędzia weryfikacyjne pomagają w szybkim sprawdzeniu, czy autor jest wiarygodny, a podane fakty potwierdzają inne media lub oficjalne instytucje.

5. Podsumowanie i refleksja (7 min)

Forma: praca indywidualna + wspólna lista

Uczniowie kończą zdania:

- „Zrozumiałem/am, że sprawdzanie źródła informacji pomaga...”
- „Najbardziej podejrzane w anonimowych wiadomościach jest...”
- „Zanim udostępnię wiadomość, sprawdzę...”

Wspólna lista: „5 zasad sprawdzania źródła”

1. Szukaj podpisu autora lub nazwy instytucji.
2. Sprawdzaj, czy są podane źródła danych lub linki do badań.
3. Porównuj wiadomość w kilku wiarygodnych mediach.
4. Korzystaj ze stron fact-checkingowych (Demagog, EDMO, EUvsDisinfo).
5. Nie ufaj informacjom anonimowym, emocjonalnym i bez dowodów.

6. Słownik pojęć – Weryfikacja źródeł informacji

Pojęcie	Definicja
Źródło informacji	Osoba, instytucja lub medium, z którego pochodzi dana wiadomość.
Wiarygodne źródło	Źródło sprawdzone, podpisane, poparte faktami, możliwe do potwierdzenia.
Podejrzane źródło	Anonimowe, emocjonalne, bez dowodów, powołujące się na „tajemnice”.
Fact-checking	Proces weryfikacji faktów, danych i treści w niezależnych źródłach.

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

Pojęcie

Definicja

Weryfikacja
krzyżowa

Sprawdzenie tej samej informacji w kilku niezależnych mediach.

7. Przewodnik metodyczny dla nauczyciela

1. Przykłady do wykorzystania

- Przygotuj **fikcyjne nagłówki i krótkie artykuły**, które wyglądają realistycznie, ale zawierają cechy wątpliwych źródeł (np. brak autora, powoływanie się na „tajnych ekspertów”, anonimowe cytaty).
- Wykorzystaj **międzynarodowe, neutralne tematy** (np. pogoda, nauka, sport, działania UE), aby uniknąć kontrowersji politycznych czy lokalnych sporów.
- Pokaż również **kontrastowe przykłady rzetelnych źródeł** (raporty WHO, Eurostat, komunikaty Komisji Europejskiej), aby uczniowie mieli punkt odniesienia.

2. Materiały dydaktyczne

- **Wydruki nagłówków/postów** – po dwa rzetelne i dwa podejrzane do każdej grupy.
- **Tabela analizy źródła** (Autor? Linki/dowody? Możliwość potwierdzenia? Wiarygodne: TAK/NIE).
- **Infografika „5 pytań do źródła”:**
 1. Kto jest autorem informacji?
 2. Czy są podane fakty lub dowody?
 3. Czy wiadomość można znaleźć w innych, niezależnych źródłach?
 4. Czy ton tekstu jest neutralny, czy emocjonalny?
 5. Czy strona wygląda profesjonalnie (adres www, brak literówek, dane kontaktowe)?
- (Opcjonalnie) **Prezentacja multimedialna** z przykładami stron wiarygodnych (portale fact-checkingowe) i fałszywych (anonimowe blogi, clickbaity).

3. Sposób prowadzenia zajęć

- **Zadawaj pytania otwarte**, np.:
 - „Dlaczego uważasz, że to źródło jest rzetelne?”

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

- „Czy anonimowy autor może podawać prawdziwe informacje? Jak to sprawdzić?”
- **Dawaj przestrzeń na błędy** – pokazuj, że każdy może się pomylić i że umiejętność sprawdzania źródeł wymaga ćwiczeń.
- **Pokaż krok po kroku**, jak samodzielnie weryfikujesz informację (np. wpisanie nagłówka w wyszukiwarkę, sprawdzenie autora, analiza oficjalnych stron).

4. Budowanie bezpiecznej atmosfery

- Unikaj oceniania uczniów wprost („to zła odpowiedź”), zamiast tego pytaj:
 - „Co sprawiło, że uważasz tę wiadomość za prawdziwą?”
 - „Jakie dowody mogłyby Cię przekonać, że to jest wiarygodne?”
- Podkreśl, że **każdy może dać się nabrać na fałszywe źródło**, dlatego wspólna analiza jest ćwiczeniem, które rozwija umiejętności krytycznego myślenia.

5. Rozszerzenie lekcji

- **Mini-projekt klasowy „Mapa wiarygodnych źródeł”:**
 - Uczniowie w grupach wyszukują po 3–4 portale lub instytucje (PL, CZ, SK, UE), które publikują rzetelne informacje.
 - Mogą to być portale fact-checkingowe, oficjalne strony ministerstw, organizacji międzynarodowych (np. WHO, Komisja Europejska).
 - Powstaje wspólny plakat lub prezentacja cyfrowa – **lista sprawdzonych źródeł**, z których można korzystać, gdy chcemy potwierdzić wiadomość.

8. Źródła naukowe i edukacyjne (międzynarodowe i unijne)

EDMO – European Digital Media Observatory

<https://edmo.eu>

– baza wiedzy o dezinformacji, narzędzia fact-checkingowe, badania nad wiarygodnością źródeł w Europie.

EUvsDisinfo – projekt Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych

<https://euvsdisinfo.eu>

– przykłady fałszywych wiadomości, narzędzia do analizy źródeł i propagandy online.

UNESCO – Media and Information Literacy Curriculum for Teachers

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>

– wytyczne globalne dotyczące oceny wiarygodności informacji, weryfikacji źródeł i edukacji medialnej.

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

Polskie źródła fact-checkingowe i edukacyjne

Demagog.org.pl

<https://demagog.org.pl>

– narzędzia do sprawdzania faktów, poradniki „Jak oceniać źródło informacji?”, analiza fałszywych treści w polskich mediach.

Konkret24 (TVN24)

<https://konkret24.tvn24.pl>

– analizy fałszywych wiadomości, weryfikacja autorów i źródeł publikacji w mediach społecznościowych.

Niebezpiecznik.pl

<https://niebezpiecznik.pl>

– materiały o bezpieczeństwie w sieci, rozpoznawaniu fałszywych stron, phishingu i manipulacji online.

Czeskie i słowackie źródła fact-checkingowe

Manipulátoři.cz

<https://manipulatori.cz>

– czeski portal edukacyjno-analityczny, poradniki o rozpoznawaniu fałszywych źródeł i dezinformacji.

Demagog.cz / Demagog.sk

<https://demagog.cz>

<https://demagog.sk>

– weryfikacja wypowiedzi polityków, analiza źródeł i sposobów manipulacji informacjami.

Infosecurity.sk – Inštitút pre bezpečnosť politiku

<https://infosecurity.sk>

– raporty o dezinformacji w regionie, w tym o fałszywych źródłach i kampaniach propagandowych.

